

Ο ΕΛΛΗΝΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡ
ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ
ΔΙΑ ΜΕΣΟΥ ΤΩΝ ΑΙΩΝΩΝ*

Οι Πατριάρχαι Ἱεροσολύμων ἀπὸ τοῦ 984—1109

Ἀκολουθοῦντες τὴν σειρὰν τῶν Πατριαρχῶν, τὴν ὁποίαν παρέχουν τὰ ἐπίσημα δίπτυχα τῆς Ἐκκλησίας, ταύτης εὐρίσκομεν εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΑ' αἰῶνος Πατριάρχην τὸν Ὁρέστιν. (984—1012). «Οὗτος ἦν ἀπὸ βασιτικοῦ αἵματος» λέγεται γενικῶς¹. Ἡ εὐγενής του ἄρα γέννησις δίδει ἀμέσως καὶ τὴν καταγωγὴν του. Ἄλλ' ὅτι πράγματι οὗτος ἦτο ἑλληνορθόδοξο καταγωγῆς πιστοποιεῖ, ἐκτὸς τοῦ ἀρχαιοπρεποῦς ὀνόματός του καὶ ἡ μαρτυρία τῶν συγγραμμάτων, τὰ ὁποῖα οὗτος ἔγραψεν. «Οὗτος προήρχετο, λέγει ὁ Krumbacher ἐπὶ τῇ βῆσει αὐτῶν, ἐκ τῶν Ἑλλήνων τῆς Μ. Ἀσίας, οἱ ὁποῖοι φεύγοντες τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων κατάληψιν τῶν μερῶν τῆς ἐξήτησαν ἄσυλον εἰς Καλοβρίαν».² Ἐκεῖ ἄλλως ἐκάθη μοναχός, ἐκεῖ συνέγραψε τὸν βίον τῶν ἁγίων Σάββα καὶ Μακαρίου τῶν Σικελῶν³ καὶ ἐκεῖθεν ἦλθεν εἰς Ἱερουσαλήμ, ἐγένετο δὲ Πατριάρχης ἐπὶ τοῦ Σουλτάνου Ἀλχάκημ (996—1026), ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀκριβῶς καὶ ὁ ἀδελφός του Ἀρσένιος ἀνυψώθη εἰς Ἀλεξανδρείας Πατριάρχην, ἐπιτροπεύσας εἶτα τὰ συμφέροντα τοῦ θρόνου Ἱεροσολύμων μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ὁρέστου⁴.

Ἡ μὴ ἐπιτόπιος βυζαντινὴ καταγωγὴ κατὰ ταῦτα τοῦ Ὁρέστου μαρτυρεῖται ἐπισημῶς. Ὑπὸ ποίαν δ' ἔννοιαν οὗτος ἀνεγνωρίσθη Πατριάρχης ὑπὸ τῆς κρατούσης ἀρχῆς; Εἶναι γνωστόν, ὅτι μετὰ τὴν ἐν Συρίᾳ ἡττάν του τὸ κράτος τῆς Αἰγύπτου τῶν Μαμελούκων, ἐξήτει συνθήκην παρὰ τοῦ Βυζαντίου⁵ καὶ ὅτι διὰ τὰς διαπραγματεύσεις τῆς δὲ Σουλτάνος Ἀλχάκημ ἀπέστειλε πρεσβευτὴν αὐτοκράτορα τὸν Ὁρέστιν. Ἐν στιγμαῖς ὁμοῦς ἀλλοφροσύνης συνήθους εἰς τὸν Σουλτάνον τοῦτον λέγεται, ὅτι διέταξε νὰ κατερειπώσῃ τὸν Ναὸν τῆς Ἀναστάσεως καὶ τὰ λοιπὰ μοναστήρια τῆς Ἱερουσαλήμ. Ὁ χρονολόγος τῆς ἐποχῆς ταύτης ἄραφ Γιάγγια λέγει σχετικῶς : «διαλύων τὰς πρὸς τοὺς Ἕλληνας σπονδὰς τὸν τε ἐν Ἱεροσολύμοις ναόν, ἐν ᾧ τὸ τοῦ Κυρίου μῆμα, κατηρεῖπωσε καὶ τὰ ἐκεῖ Μοναστήρια»⁶. Ἡ ἀπόφασις

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους σ. 59.

1. Ἐκκλησία Ἱεροσολύμων σ. 352. πρβλ. Λοσιθέου σ. 752.

2. Krumbacher, σ. 195.

3. J. Cozza Luzzi, Studio e Documenti di Storia e Diritto. 12 (1892), 33.

4. Ἐκκλησία Ἱεροσολύμων σ. 353.

5. Αὐτόθι σ. 356.

6. H. A. M. II, 368-369.

αὕτη τοῦ Ἀλάκην προφανῶς καθὰ πολεμικὴ πρᾶξις ἐναντίον τοῦ ἀνατολικοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους κρίνεται ὡς σχετικὴ πρὸς συμφέροντα τούτου καὶ τῶν Ρωμαίων του. Ἐπειδὴ δ' οὗτος καταδιώκει κατόπιν καὶ τὸν Πατριάρχην μετὰ τῶν μοναχῶν του¹, πιστοποιεῖ, ὅτι ἀναγνωρίζει αὐτοὺς βασιλικοὺς Ρωμαίους. Ἄλλ' πῶς πρέπει νὰ νοήσωμεν τὴν βασιλικὴν αὐτὴν ιδιότητα τοῦ Ὁρέστου; τῆς ὁποίας γίνεται χρῆσις συχνὴ καὶ εἰς τὰ Φιρμάνια τῶν Ἀράβων; Ὑπάρχει σύγχρονος μαρτυρία τοῦ ἄραβος χρονογράφου, ὅτι οἱ Κόπται παρεκίνησαν τὸν Ἀλάκην κατὰ τῶν μελιτιῶν, τ. ἔ. βασιλικῶν Ρωμαίων², αἱ δὲ πληροφορίες τοῦ παρέχουν γνωρίσματα τινα, ἐκ τῶν ὁποίων θὰ ἤδύνατό τις νὰ δώσῃ κατ' ἀρχὴν ἔννοιάν τινα εἰς τὴν ἔκφρασιν βασιλικοί, ὡς οἱ ἄραβες ἐξελάμβνον αὐτήν. «Περ' αὐτῷ (τῷ Σουλτάνῳ) ὑπῆρχον, λέγει, πλείστοι Ρωμαῖοι, οἱ ὁποῖοι ἐξώμωσαν κατὰ τὸν διωγμὸν καὶ οἱ ὁποῖοι ἐπεθύμουν νὰ φύγωσιν εἰς τὴν χώραν τῶν Ρωμαίων. Ἐκεῖνος ἀπλευθέρωσε τότε πάντας τοὺς δούλους αὐτοῦ καὶ ἐπέτρεψεν αὐτοῖς ν' ἀποφασίσωσι περὶ τῆς τύχης των... ἐπέτρεψε δὲ τοῦτο καὶ πᾶσι τοῖς χριστιανοῖς...»³. Ὑπόκειται σαφῶς, ὅτι οὐχὶ πάντες οἱ γνωριζόμενοι Ρωμαῖοι ἀπλευθερώθησαν, ἀλλ' ὠρισμένη κατηγορία τούτων, οἱ δούλοι του, τ. ἔ. οἱ αἰχμάλωτοι, σαφέστατα δὲ γίνεται διάκρισις τῶν Ρωμαίων ἀπὸ τῶν λοιπῶν χριστιανῶν, οὕτως ὥστε οἱ Ρωμαῖοι νὰ σχετίζονται πρὸς ὠρισμένην χώραν καὶ τὸν βασιλέα της. Καὶ ὡς πρὸς μὲν τοὺς πρῶτους ἐνθυμεῖται τις τὰς προκηρῦξεις τῶν ἄράβων στρατηγῶν τοῦ Ὁμάρ, οἱ ὁποῖοι ἐφήρμωσαν παρόμοιον μέτρον ἀπομακρύναντες Ρωμαίους καὶ ληστές, τ. ἔ. στρατιώτας καὶ ἐπαναστάτας ὡς ἀποδείξαμεν ἀλλαχοῦ μὴ δεχθέντας τὴν ὑποταγὴν⁴, τοὺς δὲ δευτέρους χαρακτηρίζει ἡ στάσις τῶν Κοπτῶν, τ. ἔ. τῶν αἰρετικῶν τούτων χριστιανῶν. Ἐπομένως βασιλικοὶ Ρωμαῖοι ἠνοοῦντο κατ' ἀρχὴν χριστιανοὶ συνδεδεμένοι πρὸς τὸ κράτος τοῦ ὁποίου ὑπῆρχε βασιλεὺς καὶ μετὰ τοῦ ὁποίου ὁ Σουλτάνος ἤρχετο εἰς διαπραγματεύσεις σχετικὰς πρὸς τὰ Προσκυνήματα. «Ὁ Πατριάρχης τῶν βασιλικῶν Νασάρηδων» λοιπόν, ὡς λέγεται πάντοτε ἐν τοῖς διαφόροις ἐγγράφοις θεωρεῖται πρόσωπον τοῦ βυζαντινοῦ κράτους μετὰ τῶν μοναχῶν του, δὲν εἶναι Ρωμαῖος ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ προσώπου τοῦ συναισθανομένου ἑαυτὸν ὡς ἐκπρόσωπον τῆς αἰωνίας Ρώμης ἀορίστως, δὲν ἔχει σχέσιν πρὸς τοὺς ἄλλοτε κατοίκους τῆς Ρώμης, τ. ἔ. τοὺς τῆς Δύσεως, οὐδὲ ἀναγνωρίζονται οἱ χριστιανοὶ οἱ μὴ συνδεδεμένοι πρὸς τὸ κράτος τοῦ Βυζαντινοῦ βασιλικοί.

Ἄλλὰ φυσικὸν εἶναι νὰ ἐρωτηθῇ συγχρόνως ἐνταῦθα περαιτέρω: Ἐγίνετο ἀρά γε διάκρισις τῶν βασιλικῶν ἀπὸ τε ἀπόψεως ὑπηκοότητος καὶ φυλῆς; Νομίζομεν, ὅτι τὸν Ἀλάκην δὲν διέφευγεν ἡ ἀρχή, ὅτι ὁ φραβεντιῆς πρέπει νὰ εἶναι ἀρεστός εἰς ἐκεῖνους, πρὸς τοὺς ὁποίους ἀποστέλλεται⁵ διότι ἐγνώριζε τὴν βασιλικὴν καταγωγὴν τοῦ Ὁρέστου,

1. Ἐκκλησία Ἱεροσολύμων σ. 361.

2. Μαζαράκη σ. 41.

3. Η. Α. Μ. II, 381.

4. Περβλ. Καραπιτέρη 6. 31.

ὄτε ἀνύψου αὐτὸν εἰς Πατριάρχην καὶ τὸν ἀδελφόν του Ἀρσένιον, δηλ. τὴν συγγενείαν του πρὸς τοὺς ἐν Κων)πόλει κρατοῦντας. Συνσφῶς καὶ ἂν ἀρνηθῶμεν ὅτι οἱ ἄραβες ἐπισήμως διέκρινον φυλὴν ὠρισμένως δὲν ἠγγόνει ὁ Σουλτᾶνος αὐτὴν ἐν τῇ περιπτώσει τοῦ Ὁρσέτου ὅπως δὲν συνέχευε τὴν ὑπερηκότητα πρὸς τὴν ἀπλήν σχέσιν, τὴν ὁποίαν εἶχον οἱ ὑλήκοι του ἐν τῇ χώρῃ, οἱ προστατευόμενοι δ' ἀπλῶς καὶ συνδεδεμένοι πρὸς τὸν βασιλέα διὰ τῆς ὑποτελείας των ὑπὸ τὸν Πατριάρχην. Ὅτι τοῦτο ἔχει τινὰ βᾶσιν θ' ἀποδείξῃ ἢ περαιτέρω ἔρουνα.

Διάδοχος τοῦ Ὁρσέτου ἀναφέρεται ὁ Πατριάρχης Θεόφιλος ὁ Α' (1020—22). Περὶ τῆς καταγωγῆς του δὲν ἔχομεν μὲν ρητὴν μαρτυρίαν τῶν συγχρόνων, ἐκτὸς τῆς βραδυτέρας βεβαιώσεως τοῦ Δοσιθέου, ὑπὲρ τῆς ὁποίας συνηγορεῖ τὸ ὄνομα, ὡς σύνηθες παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς, θὰ ἠδυνάμεθα ὅμως νὰ ἐξηγήσωμεν τὰ λεγόμενα τοῦ χρονογράφου Γιάχγια περὶ τοῦ μετὰ τοῦτον Πατριαρχεῦ ὡς ἐνδεικνύοντα Ἑλληνορθόδοξον αὐτὸν τὸν Θεόφιλον. Διότι κατὰ τὰς συναφεῖς πληροφορίας περὶ τοῦ διαδόχου του, ὁποῖος ἦτο Νικηφόρος ὁ Α'. (1022—1027) «θανόντος τοῦ Θεοφίλου, τὸν ὁποῖον ἀναφέρομεν, ἱερεὺς τις τέκτων ἐκ τῶν Ρωμαίων αἰχμαλώτων, ὀνόματι Νικηφόρος, παρεκάλεσε τὸν Ἀλγάκημ, ὅπως ἐπιτρέψῃ αὐτῷ ἵνα γένηται Πατριάρχης Ἱερ)λήμ¹». Κατὰ ταῦτα ὁ Θεόφιλος θεωρεῖται Ρωμαῖος, ὁποῖος καὶ ὁ Νικηφόρος. Ἐπειδὴ δ' οὗτος ἀναγνωρίζεται ἀμέσως βυζαντινῆς καταγωγῆς οὐχὶ ἐπιτόπιος καθ' ὅσον οἱ αἰχμάλωτοι δὲν ἦσαν ὑπήκοοι τοῦ Σουλτάνου Ρωμαῖοι, ἀλλὰ πρόσωπα τοῦ Βυζαντινοῦ συλληφθέντα κατὰ τοὺς πολέμους, διὰ ταῦτα καὶ ὁ Θεόφιλος ὑπονοεῖται τοιοῦτος τὴν καταγωγὴν, ἂν μὴ ρητῶς καὶ τὴν ὑπερηκότητα. Ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον βέβαια συνάγεται ἀμέσως ἐκ τῶν πληροφοριῶν περὶ αὐτοῦ εἶναι, ὅτι ἐθεωρήθη βασιλικός· διότι ἐν ᾧ ὁ Ἀλγάκημ, καθὰ λέγεται, δὲν ἤθελε νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν ἐκλογὴν Πατριαρχοῦ μὴ κλείσας ἀκόμη τὴν συνθήκην, τοὺς ὄρους τῆς ὁποίας θὰ ἴδωμεν, Σέχας τις Ἀλμουφάραιξ ἐπαναστατήσας ἐναντίον τοῦ Σουλτάνου καὶ θέλων νὰ προσοικειωθῇ τὸν βασιλέα τῶν Ρωμαίων ἐπέτρεψε νὰ αὐτὴν² μετὰ δεκαετῆ χηρείαν τοῦ θρόνου. Δὲν ὑποτίθεται, ὅτι ἦτε ἄρνησις τοῦ εἰδὸς καὶ ἡ ἄδεια τοῦ δευτέρου σχετίζονται πρὸς πρόσωπον τοιοῦτον, ὁποῖον θὰ ὑπενόει τις ἐκ τῆς πληροφορίας, ὅτι καὶ ὁ Σουλτᾶνος κατεννασθεῖς ἐχρησιμοποίησεν τὸν Θεόφιλον αὐτοκράτορα πρεσβευτὴν πρὸς τὸν βασιλέα τοῦ Βυζαντινοῦ³, τ. ἔ. πρόσωπον ἔχον τὸν αὐτὸν λόγον τῆς ὁμογενείας διὰ τὸν ὁποῖον ἀνυψώθη ὁ Ὁρσέτης καὶ ἐχρησιμοποιήθη τοιοῦτος, ὅπως καὶ ὁ μετὰ τοῦτο Νικηφόρος, ὡς θὰ θὰ ἴδωμεν;

Ἐν πάσῃ περιπτώσει ὁ Νικηφόρος ἀναγνωρίζεται Ἑλληνορθόδοξος καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι ἦτο αἰχμάλωτος καὶ ἐκ τινος πληροφορίας ὅτι ἦτο εὐγενοῦς οἰκογενείας βυζαντινῆς μέλος⁴, ὅπερ ἐξηγεῖ διατι

1. H. A. M. II, 382-3.

2. Πρβλ. Ἑκκλησία Ἱεροσολύμων σ. 362-3.

3. Ἀνάλεκτα Α. σ. 139-140.

4. Αὐτόθι σ. 140.

ὁ Ἀλχάκημ ἐχρησιμοποίησε τοῦτον, κατὰ τὰς πληροφορίας τοῦ Γιάχγια¹ πρεσβευτὴν αὐτοκράτορα πρὸς ἐξακολούθησιν τῶν διαπραγματεύσεων τῆς συνθήκης, τῆς ὁποίας τοὺς ὅρους φαίνεται, ὅτι ἤρχισε ν' ἀποδέχεται. Βεβαίωται λοιπόν, ὅτι καὶ ἕτερος Πατριάρχης δὲν ἦτο ἐπιτοπίου προσελύσεως. Ἄλλ' ἄξιον σημειώσεως εἶν' ὅτι ὄρισμένοι βυζαντινοὶ στέλλονται πρεσβευταί, πρῶγμα, ὅπερ δὲν μαρτυρεῖται καθ' ὄλην τὴν ἀραβικὴν περίοδον δι' ἄλλους ἢ δι' ἀνεγνωρισμένους Ἑλληνορθόδοξους, ὡς θὰ ἴδωμεν. Ἦτο ἀρὰ γε τοιαύτη τις πρᾶξις ἀσχετος πρὸς ὄρισμένας πεποιθήσεις τῶν κρατούντων περὶ τῶν Πατριαρχῶν τούτων;

Σαφέστατα βυζαντινῆς καταγωγῆς καὶ μάλιστα οὐχὶ ἐπιτόπιος Ἑλληνορθόδοξος ἐνδείκνυται ὁ μετὰ τὸν Νικηφόρον ἀναδειχθεὶς Πατριάρχης Ἰωαννίκιος ὁ Α'. (1028—1040). Οὗτος δὲν εἶν' ἄλλος ἢ ὁ εὐγενεοῦς αἵματος Ἰωάννης ὁ Κυριανίτης², τὸν ὁποῖον ἀπέστειλεν ὁ βασιλεὺς Ρωμανὸς ὁ Γ'. (1027—1034) ἵνα κλείσῃ καὶ ὑπογράψῃ τὴν συνθήκην. Διότι μετὰ τὸ πέρας αὐτῆς ἐλθὼν εἰς Ἱεροσόλυμα ἐκάρει μοναχὸς³ καὶ ἀνέλαβε τὴν ἐπιστάσιαν τοῦ Ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως γενόμενος Πατριάρχης, ὡς ἐξάγεται καὶ ἐκ τῶν διπτύχων.

κοῖκον Θεοῦ ἠγείρατε Χριστοῦ τῇ Ἀναστάσει
καὶ καλῶς ἐποιμάνατε τὴν πιστευθεῖσαν ποιμνὴν
Νικηφόρε ἔνδοξε καὶ σὺ θεράπων τοῦ Χριστοῦ
Ἰωαννίκιε»

Ὑπὸ τὴν ἔκφρασιν καὶ τὸν ἰδιαιτέρον τονισμόν «θεράπων τοῦ Χριστοῦ» κρύπτεται ἡ μοναχικὴ κουρὰ τοῦ Πατριαρχοῦ τούτου, ἄξιον δὲ ἰδιαιτέρως προσοχῆς πόσον εἰκνύοντο τὰ εὐγενῆ βυζαντινὰ μέλη εἰς τὸν ἀγιοταφικὸν μοναχισμόν καὶ ὁποία σημασία ἐδίδετο εἰς τὸν Τάφον τοῦ Κυρίου, ὥστε καὶ νὰ μὴ παραξενεύεται τις ἐκ τῆς στάσεως τῶν Σουλτάνων πρὸ τῆς ἐκλογῆς των. Ἄλλ' ἴδωμεν μᾶλλον τοὺς ὅρους τῆς συνθήκης, ἵνα ἐννοήσωμεν καλύτερον καὶ τὴν βασιλικὴν ἔννοιαν τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων καὶ τοὺς λόγους διὰ τοὺς ὁποίους δὲν θεωροῦμεν τὴν μέθοδον τῆς ἐκθέσεως Βέρτραμ ὀρθὴν βάσιν ἐξηγοῦσαν πόθεν προήρχοντο τὰ μέλη τοῦ Πατριαρχείου καὶ πρὸ παντὸς οἱ ἀρχηγοὶ του μετὰ τὴν ἀραβικὴν κατάκτησιν.

Κατὰ τοὺς ὅρους τούτους, τοὺς ὁποίους ἀνέγραψαν καὶ ἐγνωσμένης φήμης κατῆνοι ἐρευνηταὶ ὁ βασιλεὺς α) θ' ἀνοικοδομήσῃ τὸν Ναὸν τῆς Ἀναστάσεως διὰ δαπάνης τοῦ κράτους καὶ δι' ἰδίων προσώπων στελλομένων ἐκ Κων/πόλεως. β) θὰ διορίσῃ τὸν Πατριάρχην Ἱεροσολύμων γ) θ' ἀπελευθερώσῃ 5.000 αἰχμαλώτους ἄραβας, οἱ ὅποιοι συνελήφθησαν εἰς διαφόρους ἀραβ.κὰς χώρας (πάντως κατὰ τὰς ἐπιθέσεις ἐναντίον τοῦ κράτους τῶν Μαμελούκων⁴). Εἰς ἀντάλλαγμα τῶν παραχωρήσεων τούτων ἐκτὸς τῆς ὑποχρέσεως, ὅπως ἀπελευθερώσῃ τοὺς

1. H. A. M. II, 383.

2. Πρβλ. Καλλιόστου Α. σ. 370.

3. Αὐτόθι σ. 262.

4. P. P. Abel et Vincent, Jérusalem nouvelle. Paris 1923 σ. 247.

αἰχμαλώτους φαίνεται ὅτι ἐζητήθη καὶ ἐγένετο δεκτὸς ὄρος, κατὰ τὸν ὁποῖον καὶ ὁ Σουλτάνος θ' ἀνεγείρη μουσουλμανικὸν τέμενος ἐν Κων)πόλει διὰ τοὺς μεταβαίνοντας ἐκεῖ κατὰ καιρὸν ἄραβας¹. Ἀναμφιβόλως ὁ ὄρος, ὅτι ὁ βασιλεὺς θὰ διορίσῃ τὸν Πατριάρχην ἐζητεῖτο ὑπὸ τὸ αὐτὸ πνεῦμα, ὑπὸ τὸ ὁποῖον καὶ ὁ πρῶτος, τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ Ναοῦ, ὡς δικαιοῦμα τ.β. τοῦ βυζαντινοῦ κράτους σύμφωνα πρὸς τὴν ιδιότητα τοῦ βασιλέως ὡς ἐπιστημονάρχου, κανονιστοῦ τῆς ἔξωθεν τάξεως, ἐπισκόπου τῶν ἔξω, καθὰ καὶ ὁ Μ. Κωνσταντῖνος ἐκανόνισε τὰ πράγματα. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τὸ Πατριαρχεῖον Ἱεροσολύμων ἐνδείκνυται, ὅτι ἀνεγνωρίζετο κρατικὴ Ἐκκλησία, ἡ δ' ἀνταπαίτησις τοῦ Σουλτάνου ὅπως ἰδρύσῃ τζαμίον ἐν Κων)πόλει χαρακτηρίζει πῶς ἀνεγνωρίζον τὴν κατοχὴν τοῦ κράτους ἐπὶ Προσκυνημάτων πράγματι οἱ ἄραβας. Δυστυχῶς δὲν ἔχωμεν ρητὰς μαρτυρίας τῆς καθόλου νοστορίας τοῦ Βυζαντινοῦ σχετικῶς ἐκτὸς τῶν ὀριζομένων ἐν τοῖς βασιλικοῖς νόμοις², ἀλλ' ἡ πρᾶξις περὶ αὐτῶν θ' ἀποδείξῃ πῶς ἀντεῖχεται τοῦτο τῶν ἰδίων δικαιοματιῶν, ἡθῶν καὶ ἐθίμων. Καὶ ἂν περιορισθῶμεν ὁμως εἰς τὸ ζήτημα τῆς ἐκλογῆς τῶν Πατριαρχῶν τότε πιστοποιοῦμεν, ὅτι ἐφ' ὅσον ὁ διορισμὸς τῶν ἐξετητήθῃ, ὡς ἐξετητᾶτο, ἐκ τοῦ βασιλέως, ὀρισμένως μὲν δὲν πρέπει νὰ βασιθεῖται εἰς τὴν ἐνταῦθα κρατήσαντα εἰκόνα τῆς καταστάσεως, ἵνα πειθεῖται ὅποιοι ἦσαν τὴν καταγωγὴν οὐσιαστικῶς οὗτοι, ἀναγνωρίζομεν δ' ὅτι αἱ ἐνδείξεις, τὰς ὁποίας συναντῶμεν παρὰ τοῖς ξένους χρωματίζονται οὕτως, ὡς ἡ ὅλη ἀπεκρυσταλλωμένη παράδοσις τῆς ἀδελφότητος—Πατριαρχείου ἀπεικονίζει αὐτὰς ἐν τοῖς ἰσχυρισμοῖς τῆς.

Βεβαίως ταῦτα δὲν σημαίνουν, ὅτι ὁ βασιλεὺς θ' ἐπετρέπετο νὰ διορίσῃ καὶ ἐπιτόπιον Πατριάρχην, ἐφ' ὅσον οὗτος ἦτο μέλος τοιοῦτου Πατριαρχείου, ἀλλ' οὔτε ἡ ὑπαρξις τούτου εἶναι ὀρθὸν νὰ κρίνηται ὡς χαρακτηρίζον τὸ ρωμαϊκὸν οἶον θέλει, οὔτε σκέψις τις περὶ προτιμήσεως βυζαντινῆς καταγωγῆς προσώπων ὡς γνησιότερων ἀντιπροσώπων τῆς ἑλληνικῆς ὀρθοδοξίας εἶν' ἀπίθανος. Δὲν ἐννοοῦμεν πράγματι διατὶ οἱ Πατριάρχαι ἐκλέγονται βυζαντινῆς καταγωγῆς, καθὰ πιστοποιεῖται ἱστορικῶς. Καὶ ὁ διάδοχος τοῦ Ἰωαννικίου Σωφρόνιος ὁ Β'. (1046—1066) δύναται νὰ θεωρηθῇ τοῦλάχιστον τοιοῦτος, ἐφ' ὅσον τὸ Φερμάνιον του ἐν τῷ ἀρχεῖῳ τοῦ Πατριαρχείου³ περιέχει ἐνδείξεις ὑποδηλούσας, ὅτι ἦτο φίλος εὐνοούμενος τοῦ βασιλέως. Ὅτι βέβαια ὁ Σωφρόνιος ἐξελέγη κατὰ τοὺς ὄρους τῆς συνθήκης δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ἐκ τῆς πληροφορίας, ὅτι σεισμὸς τις ἀνέκοιπε τὴν πορείαν τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ Ναοῦ Ἀναστάσεως καὶ παρέστη ἀνάγκη ἀνανεώσεως τῆς συνθήκης⁴. Οὕτω νοοῦνται τὰ λεγόμενα τοῦ ἄραβος χρονογράφου Ἀλ-ἄσιρ συνεχίζοντος τὸν Γιάχγια. «Τῷ ἔτει τούτῳ (1038), ὁ ἀλίδης Χαλίφης Αὐθέντης τῆς Αἰγύπτου Μούσταν-

1. Περβλ. Η. Α. Μ. II, 386-1261.

2. Περβλ.

3. Περβλ. Ἀνάλεκτα Δ. ἀριθμ. 440 πρὸς Καραμπέτη σ. 9.

4. Περβλ. Ἐκκλησία Ἱεροσολύμων σ. 366.

σιω-Μπιλάχ συνήψεν ειρήνην πρὸς τὸν βασιλέα τῶν Ρωμαίων καὶ ἔθηκεν αὐτῷ ὄρον τὴν ἀπελευθέρωσιν 5.000 μουσουλμάνων, οἱ δὲ Ρωμαῖοι ἔταξαν αὐτῷ ὄρον τὴν ἀνοικοδόμησιν τοῦ Καμαμέ. Καὶ ἀπέστειλεν ὁ βασιλεὺς τῶν Ρωμαίων ἀνθρώπους πρὸς ἀνοικοδόμησιν τοῦ Καμαμέ καὶ ἐδαπάνησε πρὸς τοῦτο μεγάλα ποσά». Τὰ λεγόμενα ἐνταῦθα δὲν ἐννοοῦν τὴν συνθήκην ἐπὶ Ἀλγάκημ ἀλλὰ τὴν ἀνανεωθεΐσαν, συνεπεῖα δὲ ταύτης ἐπερατώθη καὶ ὁ Ναὸς τῷ 1054 ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐπῆλθεν, ὡς γνωστὸν καὶ τὸ σχίσμα τῶν δύο Ἐκκλησιῶν ὀριστικῶς. Ἄλλ' ἂν οὕτω ὁ Σωφρόνιος προήχθη κατὰ τοὺς ὄρους τῆς ἀνανεωθείσης συνθήκης ὑποδηλοῦται πως ὅτι ὅπως ἦτο ὁ Ἰωαννίκιος, οὕτω καὶ οὗτος φίλος προτιμήθη. Ρητῶς ἄλλως λέγει τὸ Φιρμάνιον ὅτι ὁ Σωφρόνιος ἀνεγνωρίσθη τῇ αἰτήσει τοῦ βασιλέως, ἐπομένως δὲ καὶ διωρίσθη. Ἀλλὰ συγχρόνως ἀναφέρεται, ὅτι ὁ βασιλεὺς ἴδρυσεν χάριν αὐτοῦ τῷ 1053 ἰδιαιτέραν συνοικίαν ὑπὲρ τῶν Ρωμαίων χριστιανῶν¹, οἱ δ' ἄραβες ἀνεγνώρισαν αὐτὸ τὸ δικαίωμα τῶν βυζαντινῶν τοῦ προσωπικοῦ δικαίου ἐπὶ τῶν ὑπηρετικῶν του καὶ τῆς ἐξουσίας του ἐπὶ τῶν διαφόρων χριστιανικῶν Ταΐφάδων μηδὲ τοῦ ἐπιτοποίου ἐξαιρουμένου. Τοιαῦται ἐνδείξεις ὀρισμένως χαρακτιρίζουν τὴν ἐννοίαν ἐκκλησιαστικοῦ ἰδιαιτέρας ἐκλογῆς ἀρχηγοῦ ὡς καὶ ἀλλαχοῦ θὰ ἴδωμεν, ἀλλὰ καὶ τὸ πρόσωπον πάντως.

Οὕτως ἢ ἄλλως οἱ μετὰ τὸν Σωφρόνιον μαρτυροῦνται σαφῶς τὴν καταγωγὴν. Ὁ μετὰ τοῦτον πράγματι Εὐθύμιος ὁ Α' (1060—1034) εἶν' ἑλληνορθόδοξος καὶ οὐχὶ ἐπιτοποίου προελεύσεως· διότι λέγεται ὅτι «προστάσσεται ὑπὸ τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν βασιλέως διαίεον ἐν Θεσσαλονίκῃ ἕνεκα τῆς ειρήνης τοῦ ἀλάστορος Φράγκου»². Ὑπὸ τοῦτον νοεῖται ὁ Ρογῆρος ὁ ὁποῖος εἶχε καταλάβῃ τὴν Θεσσαλονικὴν ἐπὶ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ (1084—1118), πάντως δ' ὁ βασιλεὺς διώρισεν αὐτὸν ἐν Κων/πόλει καὶ δὲν ἐπέτρεψε ν' ἐπέλθῃ εἰς Ἱερουσόλυμα. Ὁ Κρούμβαχερ λέγει σχετικῶς τὰ ἐξῆς· «φίλος ἐνὸς τῶν ἐμπιστοτάτων τοῦ βασιλέως, τοῦ μεγάλου Δομεστικοῦ τῆς Δύσεως Γρηγορίου τοῦ Πακουριάνου ὁ Πατριάρχης Εὐθύμιος ὑπέγραψε τὸ τυπικὸν τῆς μονῆς τῆς Θεοτόκου, τὴν ὁποίαν ἐκτίσεν ἐκεῖνος ἐν Στενημάχῳ τῷ 1083 καὶ ἡ ὁποία ἀπέβη κέντρον τοῦ ἐν Φιλιππουπόλει ἐλληνισμοῦ»³. Ὅτι ὁ Εὐθύμιος ὑπέγραψε τὸ τυπικὸν τοῦτον εἶν' ἀληθές· διότι ἀνευρέθηεν ἡ ἐπιγραφὴ ἔχουσα οὕτω: «Εὐθύμιος ἐλέω Θεοῦ Πατριάρχης τῆς ἁγίας τοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν Ἀναστάσεως, πόλεως Ἱερουσαλήμ τὸ παρὸν τυπικὸν τῆς μονῆς τῆς Ἰβηρικῆς τῆς ὑπεραγίας ἡμῶν Θεοτόκου τῆς Πετριτζονιτίσης τοῦ σεβαστοῦ καὶ μεγάλου Δομεστικοῦ τῆς Δύσεως κτθ Γρηγορίου τοῦ Πακουριάνου ὑπέγραψα οἰκεία χειρί.» Χαρακτηριστικώτατον ἰδίως εἶναι ὅτι οὗτος ὀνομάζει ἑαυτὸν Πατριάρχην τοῦ Ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως, ὅπως πράγματι ἦτο καὶ ἀνεγνωρίζετο, τί

1. H. A. M. II, 387. 519. 685. 1261.

2. Ἐκκλησία Ἱερουσαλῶμων σ. 344.

3. Ἀνάλεκτα Β. σ. 300.

4. Krumbacher σ. 315. 1015.

δὲ συνάγεται ἐκ τῆς περαιτέρω προσθήκης, ἡ ὁποία διακρίνεται, ὅτι ἀνήκει εἰς αὐτὸν τοῦτον. «Τὸ παρὸν τυπικὸν ἐγράφη ρωμαϊστὶ, ἱβηριστὶ καὶ ἀρμενιστὶ καὶ ὑπεγράφη καὶ ὑπὸ τοῦ μεγάλου Δουκὸς τῆς Ἀύσεως»¹. Τί σημαίνει τὸ ρωμαϊστὶ; Ἐφ' ὅσον δ' ὁ Εὐθύμιος διακρίνει τὴν γλῶσσαν τοῦ ἀπὸ τῆς Ἱβηρικῆς καὶ Ἀρμενικῆς δύναται νὰ λεχθῆ, ὅτι δὲν εἶχε συναίσθησιν καὶ τῆς ἑλληνικότητός του ἐν ἐποχῇ κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ ἑλληνικὴ συνείδησις εἶχεν ἐξεγερθῆ ζωνρὰ συνεπεῖα τῆς ἀναγεννήσεως τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ τῶν περιστάσεων καὶ μάλιστα ἐφ' ὅσον ὁ φίλος οὗτος τῶν ἐν Κων)πόλει διαπνέεται ὑπὸ τῶν αὐτῶν φρονημάτων, ὑπὸ τῶν ὁποίων καὶ ὁ πονηρὸς γραικός, ὡς ἀποκαλοῦν οἱ Λατίνοι τὸν Ἀλέξιον² καὶ ὡς εἶναι γενικῶς οἱ Κομνηνοί;

Σαφέστερον ἀναγνωρίζεται καὶ ὁμολογεῖται Ἑλληνορθόδοξος, εἰ καὶ πιθανῶς οὐχὶ ἔξωθεν σταλεῖς καὶ ὁ τελευταῖος τῆς σειρᾶς ταύτης Πατριάρχης Συμεὼν ὁ Β' (1084—1099), ὁ αὐτὸς πάντως πρὸς τὸν ἐν τοῖς καταλόγοις φερόμενον πρότερον Τοποτηρητὴν. Τὴν καταγωγὴν τοῦ Συμεὼν ἐνδεικνύει ὄχι τόσον ἡ μετάβισις του ἐν Κων)πόλει καὶ συμμετοχὴ εἰς τὴν συγκληθεῖσαν τῷ 1085 σύνοδον ἐπὶ τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Νικολάου διὰ τὸ ζήτημα τῆς ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν, ὅσον ἡ συγγραφὴ του «κατὰ ἀζύμων», ἐν γλώσσῃ τελείως ἑλληνικῇ³, πιστοποιοῦσα, ὅτι ἔζη καὶ ἐσκέπτετο κατ' αὐτὴν. Ὁ Μελέτιος συγγραφεὺς ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας (1707) θέλει τοῦτον ρητῶς Ἑλληνα «Πατριάρχης τῆς μὲν Ἀντιοχείας πρὸ οὐβλήθη ἐν ἔτει 1090 Ἰωάννης ὁ Ἑλληνας, τῶν δὲ Ἱεροσολύμων Συμεὼν ὁ Ἑλληνας»⁴, τῆς αὐτῆς δὲ γνώμης εἶναι καὶ ὁ Krumbacher⁵. Σπουδαιότητὴ πρὸ πάντων εἶναι ἡ ὁμολογία αὐτοῦ τοῦ ἰδίου, τὴν ὁποίαν ὁ Γουλιέλμος ὁ Τύρου ἀναγράφει καὶ ὡς ἰδίαν πεποιθήσιν παρουσιάζει τὸν Συμεὼν ὡς ὁμολογοῦντα ὅτι εἶναι Ἑλληνας καὶ οἱ Ρωμαῖοι μοναχοὶ ὁ μ α ι μ ο ι τῶν Βυζαντινῶν! «nam de Graecorum imperio, licet et c o n s a n q u i n i t a t e et loco nobis sunt propinquiores»⁶.

Δὲν εἶναι λοιπὸν βέβαιον, ὅτι οἱ Πατριάρχαι καὶ ὁ κληρὸς ἐπὶ ἀραβοκρατίας ἦσαν ἀραβες, ὡς ἐτόνιζον οἱ Πανσλαβισταί, οὐδ' ἀποδεικνύεται, ὅτι ἦσαν ἐπιτοπίου προελεύσεως, μεταβαίνοντες εἰς Κων)πολιν, ἵνα προβληθῶσιν, ὡς λεπτότερον λέγει ὁ Βέρτραμ. Ὁ Ὁρέστης, ὁ Νικηφόρος, ὁ Ἰωαννίκιος καὶ ὁ Εὐθύμιος ἀποδεικνύονται τοῦλάχιστον ἐξωθεν ἐλθόντες, ὁ δὲ Θεόφιλος καὶ Συμεὼν ἔχουν ὑπὲρ τῆς καταγωγῆς των ἰσχυρὰς ἐνδείξεις ὡς βυζαντινῆς πραγματικῆς. Ἄν αἱ δευτέραι μὴ κρίνωνται ὡς ἐπιδικάζουσαι τὴν ἑλληνορθόδοξον συγ-

1. Ἀνάλεκτα Α. σ. 344.

2. P. P. T. S. vol. VIII κεφ. E. ἐν τέλει τοῦ βιβλίου.

3. Δοσιθέου σ. 788.

4. Πρὸβλ. Μαζαράκη σ. 32 ἐν ὑποσημ.

5. Krumbacher σ. 81 82.

6. Πρὸβλ. Παύλ. Καρολίδου, Περὶ τῆς ἐθνικῆς καταγωγῆς τῶν ὁρθ. χριστιανῶν τῆς Συρίας καὶ Παλαιστίνης. Ἀθήναι 1909. σ. 370-371.

κρότησιν τοῦ Πατριαρχείου, ὠρισμένως ἢ μὴ ἐπιτόπιος προέλευσις ὁμοῦ μετὰ τῆς ὁμολογίας τοῦ Γουλιέλμου ἀνατρέπουν τοὺς ἰσχυρισμοὺς τῆς ἐκθέσεως Bertram, ἐν ᾧ ἐνδεικνύουν συγχρόνως ὁποῖος ἦτο τότε ὁ χαρακτήρ τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων. Ἡ ταυτότης τῆς Ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων κατὰ τε τὴν μορφήν καὶ τὴν γλῶσσαν πρὸς τὴν ἐν Κων)πόλει, ὅπως καὶ ἡ ταυτότης ἐθίμων, ἡθῶν καὶ ἀναγνωρίσεως βεβαιοῦνται νῦν ἐκ τῶν δεδομένων μαρτυριῶν, τὸ δὲ Πατριαρχεῖον ἐθεωρεῖτο Ἐκκλησία τοῦ Βυζαντίου μετὰ τῆς ἰδιότητος ἀκριβῶς ἐκείνης, ὅποιαν χαρακτηρίζει καὶ τὸ κάτοχον βασιλικὸν ροῦμ μιλῆτ.

Ἄνεφερομεν ἤδη τὸ γεγονός τῆς συνθήκης μετὰ τοῦ κράτους τῶν Μαμελούκων καὶ τοῦ ἀνατολικοῦ ρωμαϊκοῦ τοῦ Βυζαντίου. Ἡ συνθήκη ἐκείνη ἦτο εἰδικὴ διὰ τὰ Προσκυνήματα, τὸ δὲ Πατριαρχεῖον φύλαξ τῶν Προσκυνημάτων. Ἡ εἰδικότης αὕτη σχετικὴ πρὸς κράτος ὠρισμένης χώρας καὶ ὠρισμένων Ρωμαίων οὐδαμῶς δύναται νὰ ἐξηγηθῆ ἐν τῷ πνεύματι τῶν Ἀράβων χρησιμοποιούντων τὴν ἔκφρασιν ἐὸ Πατριάρχης τῶν βασιλικῶν Ρωμαίων», ὅτι ἐσχέτισθη πρὸς συμφέροντα εἴτε χριστιανῶν ἀορίστως εἴτε Ρωμαίων ἐνσωματούντων ἀπλῶς τὸ αἶσθημα τῆς Ρώμης. Ὅπως τὸ Βυζαντινὸν κράτος δαπανὸν ποσὰ ὑπέρογκα ἐκ τοῦ κρατικοῦ θησαυροφυλακίου του ἢ ἀποδεχόμενον βλάβην τῶν κυριαρχικῶν του δικαιωμάτων διὰ τῆς ἀδείας πρὸς ἀνέγερσιν τζαμίου ἐν μέσῃ Κων)πόλει δὲν συνησθάνετο, ὅτι ἔπρατε τοῦτο ἀπλῶς χάριν συμφερόντων τῶν ὄλων χριστιανῶν ἢ καὶ τῶν φερόντων ἀπλῶς τὸ ὄνομα τῶν Ρωμαίων, οὕτω καὶ τὸ κράτος τῶν Μαμελούκων ἐξεχώριζε τὰ πραγματικὰ συμφέροντα τῶν βασιλικῶν Ρωμαίων ἀπὸ τὰ ἐκ τῆς πολιτικῆς προστασίας τούτων ἢ ἐκείνων τῶν Ρωμαίων ὡς καὶ τῶν ἐπιτοπίων χριστιανῶν καθόλου.

Ἀκριβῶς ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ νομίζομεν, ὅτι παρατηρεῖται μεγαλύτερα δυσαναλογία πρὸς τὴν πραγματικότητα τῆς γνώμης τοῦ Βέρτραμ ἢ ὅση κατηγορεῖται ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων δεικνυομένη ἐν τῇ συγχύσει κυριαρχίας καὶ κατοχῆς. Ἡ αὕτη σύγχυσις, ἢ ὅποια ἐπεκράτει πρὸ τινων ἐν τῇ ἀντιλήψει τοῦ ρωμαϊκοῦ βυζαντινοῦ, ἢ μὴ ἐκχωρίζουσα τὸ κυρίαρχον ἑλληνορθόδοξον, τὸ διέπον καὶ κρατοῦν ἀπὸ τοῦ ἀποδεκτοῦ, ἢ ἄλλως τοῦ λόγῳ συνεχείας τῶν πολιτικῶν διεκδικήσεων διατηρήσαντος τὸ ὄνομα μόνον τοῦ Ρωμαίου πραγματικοῦ δὲ τὴν τε γλῶσσαν, φυλὴν καὶ συναίσθησιν ἑλληνορθόδοξου ἀπὸ τοῦ ἐκ θρησκευτικῶν ἢ τοπικῶν λόγου ὀνομαζομένου τοιοῦτου ἐφαρμόζεται καὶ ἐνταῦθα καὶ γενικεύεται. Ἀμφιβάλλομεν ὁμως, ἂν θὰ ὑπάρξη σήμερον πλέον ἱστορικός, ὁ ὁποῖος θ' ἀρνηθῆ, διάκρισιν μετὰ πραγματικοῦ χαρακτήρος τοῦ Πατριαρχείου καὶ ὑποτιθεμένου λόγῳ τῆς γενικότητος τῆς ὀνομασίας ἢ τῆς ὁμοδοξίας, ἐφ' ὅσον πραγματικὰ δεδομένα ἱστορικὰ καὶ νομικῆς ἀναγνωρίσεως τίθενται ὡς βάσις.

(Συνεχίζεται)

Μ. Κ. ΚΑΡΑΠΙΠΕΡΗΣ